

تفسیر تنزیلی قرآن برای چه به وجود آمد؟

هشتمین برنامه «ضیافت» با موضوع «قرآن و منطق تحولات فرهنگی» شب گذشته، با اجرا و سردبیری مالک شجاعی از شبکه چهار سیما پخش شد.

هشتمین برنامه «ضیافت» با موضوع «قرآن و منطق تحولات فرهنگی» شب گذشته، با اجرا و سردبیری مالک شجاعی از شبکه چهار سیما پخش شد.

به گزارش خبرگزاری مهر، هشتمین برنامه «ضیافت» به موضوع «قرآن و منطق تحولات فرهنگی» اختصاص داشت که با اجرا و سردبیری مالک شجاعی، عضو هیأت علمی پژوهشکده علوم انسانی و مطالعات فرهنگی و با حضور حجت الاسلام عبدالکریم بهجت پور عضو هیأت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی و مدیر پژوهشکده دانشنامه نگاری چهارشنبه شب ۲۵ اردیبهشت ماه از شبکه چهار سیما روی آنتن رفت.

تعریف تفسیر مصحفی و معاصر

حجت الاسلام عبدالکریم بهجت پور عضو هیأت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی و مدیر پژوهشکده دانشنامه نگاری درباره تفسیر تنزیلی قرآن کریم گفت: تفسیر تلاشی است که مفسر برای کشف مرادهای خدایی انجام می دهد و برای رسیدن به آن از قرآن، سنت، تاریخ و لغت بهره می گیرد. این منابع را کنار هم می گذارد تا بتواند پیام خداوند را بشناسد. منتها تفسیر عاملی از سبک ها است؛ گاهی مفسرین بر اساس مصحف رسمی مسلمانان یعنی قرآن موجود ما، تفسیر انجا می دهند که تفسیر مصحفی و ترتیبی نامید می شود، مثل تفاسیر المیزان و نمونه. گاهی نیز که مفسران به دنبال کشف مرادهای خدا هستند اما در مورد یک موضوع خاص. برای مثال در مورد جهاد یا معاد در قرآن یا جایگاه زن در قرآن به دنبال مطالعه قرآن هستند، یعنی یک عنصر معرفتی را در نظر می گیرند و آن را بررسی می کنند که تفسیر معاصر قلمداد می شود.

گونه های تفسیر تنزیلی

وی با تاکید بر روش های به کار گرفته شده در قرآن و استخراج این منابع، بیان کرد: برای اینکه بتوانیم روش های تحقق دین در عرصه زندگی بشر و ریشه تحولات فرهنگی آن را پیدا کنیم، باید به پیشینه ای رجوع کنیم که این روش در قرآن موجود است. این تحول بر اساس نزول قرآن در جامعه بدوی عربستان در زمان پیامبر (ص) صورت گرفته است و مدنظر ما نیز همین است.

بهجت پور در ادامه تشریح کرد: در طی ۲۳ سال نزول قرآن، پیامبر (ص) سوره های نازل شده را متناسب با فضای فرهنگی و مسائلی که پیش می آمد، به مردم ابلاغ می کرد که ترتیب آنها با قرآن کنونی متفاوت است و این نظم، در مصحف در اختیار ما نیست؛ ما برای اینکه این فاصله را کشف کنیم باید سبک مطالعه مان را تغییر دهیم. سبک تنزیلی به ما می گوید سوره ها را به ترتیب نزول بچینیم و یک بار همه سوره ها را به ترتیب نزول مطالعه و بررسی کنیم و گاهی نیز تک تک عناصر و مفاهیم هویت بخش دین را تک به تک در سیر نزول مطالعه کنیم و لذا سبک تفسیر تنزیلی، سبکی است که دو خرده سبک پیدا می کند؛ اول تفسیر تنزیل موضوعی و دوم تفسیر بر اساس عناصر معرفتی و هویت بخش در سوره ها.

سوال بزرگ امروز مفسرین

وی همچنین در مورد توجه معاصرین به تفسیر موضوعی نیز توضیح داد: بعد از اینکه مصحف رسمی در زمان عثمان تثبیت شد، از آن به بعد تفسیرنگاری ها بر اساس تفسیر مصحفی شد. تفسیر موضوعی مسأله ای است که در دو سه قرن اخیر به آن توجه شده است، چون ما به تدریج به سمت نگاه های کلان آمدم و چون به این سمت می رویم تلاش شده تا کل قرآن به صورت یک بسته فرهنگی کلی مورد مطالعه قرار بگیرد و بعد از آن ببینیم در این فضا چه تغییراتی حاصل شده است. اینکه چگونه قرآن توانست جامعه معاصر پیرامون پیامبر را تغییر دهد و تحول را رقم بزند، سوال بزرگ امروز ما است. قرآن، آدم های متفاوت از اقشار مختلف را مخاطب قرار داد و رویکرد خطی زمانی برای تأثیرگذاری نداشت که این موضوع نشان از ظرفیت قرآن است، چراکه قرآن در جایی نازل شد که مدنیت وجود خارجی نداشت با وجود اینکه چهار

مدیر پژوهشکده دانشنامه نگاری تاکید کرد: قرآن بدترین نقطه فرهنگی را انتخاب کرد و پیامبر فرستاده شد بر افرادی که زندگی و فرهنگ سطح پایینی داشتند تا قرآن بتواند ظرفیت تحولی خودش را نمایان کند. قرآن در این شرایط به شدت منحط فرهنگی اندیشه خودش را مطرح کرد و ظرف ۲۳ سال از مردم بدوی گروهی ساخت که پایگاه اسلامی تا الان پایدار بماند.

وی با بیان اینکه اگر قرآن را به عنوان کتاب تحول مطالعه کنیم آن زمان مطالعه نزول تحقق می یابد، اظهار کرد: قرآن چون کتاب تحول است و کتابی است که انسان را از انجماد تاریخی به بلندای معرفتی می رساند، توانست بر تمدن هایی مثل تمدن مصر و ایران، که نسبت به پیام آن مقاومت می کردند نیز تأثیرگذار باشد.

مشروعیت تفسیر تنزیلی

بهجت پور درباره مسیر تربیتی قرآن که در تفسیر تنزیلی نمود دارد و مشروعیت تفسیر تنزیلی گفت: یک مفسر تلاش می کند تا برداشت خودش را به هنگام اراده های خداوند بیان کند، یعنی اگر خدا اراده ای را در پس سیاق ها و نظم ها دارد، مفسر تلاش می کند آنها را بیان کند. اما همیشه این نگرانی برای مفسر وجود دارد که برداشتی را که به خدا نسبت می دهد درست است یا خیر؛ لذا بنا بر این شد که بخش خوبی از مطالعاتم را به تولید ادبیات نظری سوق دهم و تمرکز را به این اختصاص دادم؛ با همین نگاه، کتاب «درآمدی بر اصول تحول فرهنگی» را تنظیم کردم که به نزول تدریجی قرآن اشاره دارد و علت های آن را بر می شمارد.

وی خاطر نشان کرد: نزول تدریجی قرآن برای راه اندازی رهبری که نقش تأثیرگذار فرهنگی دارد، لازم است کما اینکه وقتی بحث از مردم است، خداوند می فرماید: «پیامبر! نمی خواهم مردم همه مطالب قرآن را یکجا بدانند، بلکه می خواهم با توجه به ظرفیت های موجود جامعه، قرآن را به مردم ارائه دهی.»

این عضو هیأت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، آیات قرآن را الهام بخش کسانی دانست که می خواهند مطالعه قرآنی داشته باشند و گفت: اصول تدریجی قرآن، به این معناست که نمی خواهد مردم صرفاً یکسری مفهوم را دریافت کنند و قصد دارد تغییر و تحولی را صورت دهد بنابراین قرآن به گونه ای نازل شد که پیامبر نیز بر اساس آن عمل می کرد، چراکه تغییر غیر از تعلیم است. این مصحفی که الان وجود دارد، تعلیمی است و ضمن اهمیتی که دارد، هم در فهم و در کاربست آن مؤثر است، چراکه قرآن در صحنه زندگی انسان ها تأثیرگذار است که وظیفه اش از ابتدا همین بوده است.

روش ها و فواید تفسیر تنزیلی

در بخش پایانی برنامه، بهجت پور به تشریح روش ها و فواید تفسیر تنزیلی پرداخت و گفت: تفسیر تنزیلی قرآن ۱۴ فایده دارد که من در کتابم به تفصیل به آنها اشاره کردم اما به مساله ربوبیت الهی اشاره می کنم که پیامبر باید آن را به مردم تفهیم می کرد اما همه مردم به ربوبیت الهی تمکین نمی کردند و برخی از آنها سرکشی داشتند. زمانی که دو جریان بندگی و سرکشی مردم عربستان پیش می آید، می توانیم نتیجه بگیریم که سوره های قرآن با توجه به چالش ها و مسائل روز آن زمان عربستان، به پیامبر نازل شدند. از طرف دیگر وقتی سوره ها را بر اساس نزول به هم نزدیک می کنید چند اتفاق می افتد که مهمترین آنها این است که پیامبر باید بر چه اساسی مردم خود را به ربوبیت نزدیک کند، بنابراین نگاه تحولی تعیین می کند اولین عنصری که باید در منظومه ذهنی و جهان باورهای مردمی وارد شود، چیست؟ وقتی مجموعه مفاهیم کنار هم گذاشتیم و سوره ها را بررسی کنیم، زنجیره ای از تحول نمود پیدا می کند و اتفاقاتی که برای جامعه می افتد تا هویت دینی پیدا کند، مشخص می شوند. بنابراین تفسیر تنزیلی نشان می دهد قرآن در بدترین شرایط نازل شده و گام به گام مسیرش را به سمت هدایت سوق داده است.

وی در پایان تاکید کرد: همه این بحث ها که خیلی باید درباره آنها گفتگو شود، هیچ کدام به این معنا نیست که اجازه داریم دست به قرآن ببریم چون همه ما اتفاق نظر داریم مصحفی که در زمان صحابه تدوین رسمی یافت، کسی نباید به آن دست برد اما این غیر از تفسیر و قرائت قرآن است و همه می توانند قرآن را به ترتیب نزول یا از آخر به اول تفسیر کنند.

در بخش معرفی کتاب برنامه، کتاب «شناخت نامه تنزیلی سوره های قرآن» و تفسیر «همگام با وحی» شامل تفسیر

گام به گام با وحی به قلم عبدالکریم بهجت پور معرفی شد.
ضیافت، در ایام ماه مبارک رمضان هرشب ساعت ۲۳ از شبکه چهار سیما پخش می شود.